

Afstand houden!

Anton C. Zijderveld

#Op de snelweg worden we voortdurend gemaand afstand te houden. En terecht want bumperklevers zijn niet alleen irritant, ze zijn vooral ook gevaarlijk. Er hoeft niet dat te gebeuren of ze veroorzaken een ongeluk. Het is merkwaardig dat we in het sociale verkeer vaak opgeroepen worden minder afstandelijk te zijn. We moeten meer samen doen, zeggen ze, we moeten meer gemeenschap vormen, we moeten elkaar beter bij de hand nemen. En ook die afstand tussen 'Den Haag' en de samenleving zou moeten afnemen.

#Er zijn twee soorten distantie: de fysieke en de sociale. De fysieke distantie zit ons als het ware in het lijf gegrift. Als we in een park op een bank zitten, vinden we het onaangenaam wanneer iemand anders dicht tegen ons aan gaat zitten. Afstand houden is de norm. Wij hebben onze eigen fysieke ruimte waar anderen niet zomaar in mogen binnendringen. In de bus of tram en op het trottoir proberen we altijd zorgvuldig om elkaar heen te laven. Niets is vervelender dan in de publieke ruimte door iemand onnodig lijfelijk te worden aangeraakt. Als de bus of de tram stampvol zit en mensen lijf aan lijf staan opgesteld, is er niets aan te doen. Niet leuk, maar onvermijdelijk. Als er echter voldoende ruimte is, respecteren we de 'personal space' rond het lichaam van de medepassagiers.

#Toch valt het op dat deze fysieke distantie in toenemende mate bewust wordt opgeheven. Enkele decennia terug was het schudden van een vaak uitgestrekte hand de normale sociale groet. Nu is het normaal dat mannen en vrouwen elkaar driemaal zoenen. Mannen lopen vaak uitbundig met uitgestrekte armen op elkaar af en geven elkaar een 'bear hug', een berenknuffel. Ook zie je steeds vaker dat mannen elkaar zoenen, wat je vroeger eigenlijk alleen op de televisie communistische leiders uit het oostblok zag doen.

#Nog sterker is de afname van de sociale distantie tussen mensen. Dat wordt in de sociologie 'informalisering' genoemd. Het wil zeggen dat ons sociale verkeer in de afgelopen decennia steeds informeler is geworden. Elkaar meteen al tutoyeren en bij de voornaam noemen is gewoon geworden. Aanspreektitels als 'meester' of 'professor' zijn uit de mode geraakt. Het tutoyeren wordt vaak gezien als onderdeel van een groter geworden angelsaksische invloed. In het Engels ken je immers geen 'u', is er alleen het 'you' en de voornaam wordt ook, zeker in Amerika, veel gemakkelijker gebruikt. Wat daarbij vergeten wordt is dat er in het Engels een equivalent voor 'u' is, namelijk de toevoeging 'sir' of 'madam' ('ma'am'): 'Thank you, sir/madam' betekent 'dank u'. Hoe dan ook, wij ervaren het geje en gejou en het bezigen van de voornamen als een afnemen van sociale afstand.

#Dit is niet altijd een voordeel. In conflictsituaties bijvoorbeeld kan het helpen als er enige sociale distantie is want die absorbeert de emoties. Ook kan gezag niet zonder een zekere mate van sociale afstand. Die wordt tot stand gebracht door formele procedures, formeel taalgebruik, ambtskledij (toga, uniform) en plechtige ceremonies. Van paus, koning en minister-president tot ceo, docent en dirigent is het nodig zich beroepsmatig en dus niet als Jan, Piet of Klaas te gedragen. Er is hier een wetmatigheid in het spel: wie als leidinggevende zijn gezag heeft verspeeld, moet het hebben van ongedistantieerde, brute macht. Vertrouwen maakt dan plaats voor achterdocht en zelfs angst.